

JAKOV VUČIĆ — Arheološki muzej Zadar
Archaeological Museum Zadar
Trg opatice Čike 1, HR-23000 Zadar
jvucic@amzd.hr

DEJAN FILIPČIĆ — Arheološki muzej Zadar
Archaeological Museum Zadar
Trg opatice Čike 1, HR-23000 Zadar
filipi.dejan@gmail.com

UDK: 904:737](497.5Dalmacija)“652“
737(497.5Dalmacija)“652“

DOI: 10.15291/archo.1190

Izvorni znanstveni članak, Original scientific paper
Priljeno / Received: 2015-12-06

DVA SKUPNA NALAZA KASNOANTIČKOG NOVCA IZ OKOLICE ZADRA

U radu su kataloški obrađena dva skupna nalaza kasnoantičkog novca iz okolice Zadra. Prvi nalaz je devet komada novca nađenih u amfori u podmorju blizu otoka Oliba 1962. godine, a datiranih od Tacita pa do Konstancija I. Drugi je ostava od 27 komada novca iz perioda vladavine Konstantina I. i njegovih sinova bez detaljnijeg konteksta nalaza, pronađena 1963. godine na položaju „Travnjaci“ u Radovinu.¹ Prvi i drugi skupni nalazi međusobno su slični jer sadrže novac iz vrlo uskoga vremenskog okvira. Radovinska ostava sadrži i dva neuobičajena komada Konstantinova novca kovanog u Ticinu, od kojih jedan ima iregularan revers, a drugi na aversu na portretu iznad lovorovog vijenca ima naknadno utisnut znak. *Terminus ante quem* za skupni nalaz kraj Oliba je 296. godina, a za onaj iz Radovina nešto iza rujna 326. godine.

KLJUČNE RIJEČI: *Sjeverna Dalmacija, skupni nalaz novca, Radovin, nalaz iz podmorja, kasnoantički novac, iregularni novac*

Arheološki muzej Zadar već gotovo dva stoljeća sakuplja numizmatičku građu s prostora sjeverne Dalmacije i šire. Brojnost i kvaliteta građe predstavljaju izniman potencijal za razumijevanje numizmatičke problematike ovog dijela Hrvatske.

U Arheološkom muzeju Zadar čuva se skupni nalaz novca koji je prema sačuvanim podacima pronađen 1962. godine u podmorju u blizini otoka Oliba.² Nalaz sadržava devet kovanica, od kojih

1 Ovaj rad posvećujemo dragom profesoru i kolegi Zdenku Brusiću, posebno jer se za spomenute skupne nalaze zainteresirao prilikom njihova preliminarog predstavljanja na znanstvenom skupu „Arheologija istočnog Jadrana“ održanom 25. i 26. travnja 2013. godine povodom 50. obljetnice utemeljenja studija arheologije u Zadru.

2 Nalazi su uvedeni u knjigu inventara pod brojevima A190 do A198. Pronađeni su slučajno 22. svibnja 1962., zahvaljujući koći *Oslić* kojom je upravljao kapetan Lovre Kolega (sin Bože) iz Kali, na položaju 44°18'10"E/ 14°52'20"N na 62 m dubine. U napomeni se navodi kako je u amfori koju su ribari zakačili mrežom pronađeno devet komada rimskog novca. Sama amfora invertirana je pod

TWO HOARDS OF LATE ANTIQUITY COINS FROM ZADAR'S SURROUNDINGS

Two hoards of Late Antiquity coins from Zadar's surroundings are catalogued in this paper. The first one includes 9 coins found in an amphora on the seabed near the island of Olib in 1962, dated to the period spanning the reigns of Tacitus and Constantine I. The second hoard is made up of 27 coins from the period of Constantine I and his sons; it was found at the "Travnjaci" site in Radovin in 1963, but the detailed context of the find is not known.¹ The two hoards are similar due to the fact that they contain coins from a very short period of time. The Radovin hoard also includes two unusual Constantine coins minted in Ticino, one of which has an irregular reverse and the other has a subsequently imprinted mark above the laureate portrait. *Terminus ante quem* for the Olib hoard is 296 AD and for the Radovin hoard somewhat after September 326 AD.

KEYWORDS: *northern Dalmatia, hoards of coins, Radovin, seabed find, Late Antiquity coins., irregular coins*

For nearly two centuries, Zadar Archaeological Museum has been collecting numismatic material from northern Dalmatia and beyond. The quantity and quality of the collection offer great potentials for understanding the coins found in this part of Croatia.

According to the available information, the hoard kept in Zadar Archaeological Museum was found on the seabed near the island of Olib in 1962.² The hoard contains 9 coins, two of which being an

1 This paper is dedicated to our dear professor and colleague Zdenko Brusić, particularly for showing his interest in these hoards when they were preliminary introduced at the Archaeology of Eastern Adriatic conference that took place on 25-26 April 2013, on the 50th anniversary of the Archeology Studies at the University of Zadar.

2 The coins were entered in the inventory book under inventory numbers A190 to A198. They were found by chance on 22 May 1962, at a depth of 62m on the position 44°18'10"E/ 14°52'20"N. According to the note, the fishermen from the trawler *Oslić*, steered by Captain Lovre Kolega from Kali, found 9 Roman coins in the amphora that got stuck in their net. The amphora itself was entered

su dva antoninijani, a sedam numi (*nummus*). Ovaj nalaz objavljen je u dva navrata, ali s pogrešnim podacima.³ Antoninijani su kovani za careve Tacita i Karina, a numi za auguste Dioklecijana (3) i Maksimijana Herkulija (2) te cezara Konstancija I. (2). Antoninijani su kovani u Ticinu i Rimu, a numi u Sisku (4) i Akvileji (3). Maksimalni promjer numa kreće se od 27 do 25 mm. Težina im znatno varira, tako su dva primjerka težine preko 8 g, tri su teška oko 6,5 g, a dva tek nešto više od 4 g. Možda je na težinu utjecalo propadanje novca u morskim uvjetima. Dva numa kovana su 294., a ostalih pet 296. godine. Novac je u more dospio najvjerojatnije tijekom ili nešto poslije 296. godine. Skupni nalaz sličnog sadržaja s našeg prostora koji bi najviše odgovarao nalazu kraj Oliba je ostava iz Mačje Grede kraj Gospića pronađena 1904. godine, a u kojoj je najkasniji novac onaj Dioklecijana i Maksimijana.⁴

Skupni nalaz novca iz Radovina sačinjava 27 komada novca pronađenih na položaju „Travnjaci“ negdje prije prosinca 1963. godine.⁵ Dosad je spomenut u radu M. Nađa, ali s nepotpunim podacima.⁶ Radovinski skupni nalaz, iako relativno malen u odnosu na neke druge novčane ostave iz kasnoantičkog perioda, po svome sastavu vrlo je raznolik, tako da je među 27 komada zastupljen veći broj vladara i kovnica. Najstarija tri primjerka koji su ovdje zastupljeni iskovani su za Licinija II., Konstantina I. te za njegova cezara Krispa između 318. i 319. godine, a najmlađi primjerak datira se u prvu polovicu 326. godine. Riječ je o novcu emitiranom za Krispa koji se datira do njegove smrti, odnosno nikako nakon njegova *damnatio memoriae*.⁷ Od 27 komada novca iskovanih u vremenskom rasponu od osam godina najviše ima novca kovanog između 320. – 321., odnosno između 321. – 324. godi-

toninijani and seven nummi (*nummus*). The hoard was published twice but some of the information was incorrect.³ While the antoniniani were minted for Emperors Tacitus and Carinus, the nummi were minted for Augusts Diocletian (3) and Maximian Herculus (2) and Ceasar Constantius I (2). Antoniniani were minted in Ticino and Rome and nummi in Siscia (4) and Aquileia (3). The maximum diameter of nummi ranges from 27 to 25mm. Their weight varies significantly: for example, two specimen weigh over 8g, two around 6.5g and two slightly above 4g. Their weight could have been affected by salt water conditions. Two nummi were minted in 294 AD and the remaining five in 296 AD. The coins probably ended up in the sea in 296 AD or somewhat later. Of the hoards found in this region, the one most similar to the Olib hoard was found in Mačja Greda near Gospić in 1904. The newest coins in it were Diocletian's and Maximian's.⁴

The Radovin hoard consists of 27 coins. They were found at “Travnjaci” site some time before December 1963.⁵ It was only mentioned in M. Nađ's work so far, but with incomplete information.⁶ Although the Radovin hoard is relatively small compared to some other hoards of Late Antiquity coins, its contents are varied: its 27 coins belong to several rulers and mints. Three oldest specimens were minted during the reigns of Licinius II, Constantine I and his Caesar Crispus, between 318 and 319 AD. The newest specimen is dated back to the first half of 326 AD. It was emitted for Crispus and is dated to the period preceding Crispus' death – certainly not after his *damnatio memoriae*.⁷ The specimens minted between 320 and 321 AD and between 321 – 324 AD, respectively, account for most of the 27 coins minted within the 8-year period. The coins minted by Constantine

rednim brojem 189. Amforu, na žalost, nismo uspjeli locirati do trenutka predaje rada, pa je ovom prilikom nismo u stanju objaviti.

3 Usporedi: G. GORINI, 1985, 534, 535; M. NAĐ, 2013, 407. Autori nisu bili u prilici osobno proučiti nalaze.

4 I. MIRNIK, 1981, 80.

5 Na tom položaju nikad nisu bila provedena arheološka istraživanja, niti je poznat točan kontekst nalaza, stoga je teško reći čine li ovih 27 komada čitavu ostavu ili samo jedan njezin dio. Zbog toga, dok se na „Travnjacima“ ne provedu arheološka istraživanja, reminiscencija na ovu ostavu ima informativan karakter. Točno mjesto nalaza po knjizi inventara je između kuća Paića i Bistre, od Bistre Mihovila, pok. Nikole; 12 mj. 1963., nađeno na zemljištu koje pripada Ivi Vranjiću iz Visočana. Novci su inventirani pod brojevima A 1770 do A 1796.

6 Autor nije bio u prilici osobno proučiti nalaze. Usporedi: M. NAĐ, 2013, 409.

7 RIC VII, 1966, 77.

under number 189. Unfortunately, we could not locate the amphora by the time of submission of this paper, so we cannot publish it here.

3 Cf: G. GORINI, 1985, 534, 535; M. NAĐ, 2013, 407. The authors did not have an opportunity to study the finds themselves.

4 I. MIRNIK, 1981, 80.

5 As no archaeological excavation has ever taken place on the site nor is the exact context of the find known, it is hard to say whether these 27 coins constitute the whole hoard or only a part of it. This is why the reminiscence on this hoard is of but an informative character until archaeological excavations are carried out at “Travnjaci” site. According to the inventory book, the exact place where the coins were found in December 1963 lies between the Paić and Bistra houses, belonging to Mihovil Bistra, son of late Nikola, on the land of Ivo Vranjić from Visočani. The coins were inventoried under the numbers A 1770 to A 1796.

6 The author did not have an opportunity to study the finds himself. Cf: M. NAĐ, 2013, 409.

7 RIC VII, 1966, 77.

ne. Najzastupljeniji je novac Konstantina I. i novac koji je Konstantin izdavao za sina Krispa. Tako je Konstantin I. zastupljen s 14 komada, što zapravo nije ništa neuobičajeno s obzirom na veliku nakladu njegovih emisija u svim carskim kovnicama. Najstariji Konstantinov novac je centenional iskovan u Ticinu oko 318./19. godine i riječ je o novcu s reversnim prikazom dvije Viktorije koje drže štit unutar kojega je natpis VOT/XX. Osim ovog tipa novca, ovaj vladar zastupljen je i s drugim ranim emisijama poput VIRTUS EXERCIT, kao i BEATA TRANQVILITAS. Ove tipove novca karakterizira također natpis VOT/XX koji se nalazi unutar oltara ili vojnog stijega. U Konstantinovo ime iskovan je još i 10 centenionala s reversom VOT/XX, odnosno legendom DN CONSTANTINI MAX AVG. Serije tog novca puštane su u optjecaj između 320. i 325. godine. Za 10 Konstantinovih komada može se utvrditi kovnica, a to su Ticinum (4), Siscija (2), Tesalonika (1), Trier (1), Arelate (1) i Akvileja, Rim ili Siscija (1).

Nakon Konstantina I. po zastupljenosti slijedi Konstantinov novac kovan za Krispa koji je u ovom skupnom nalazu predstavljen s osam primjeraka. On je u ovoj ostavi, kao i Konstantin I., zastupljen s dva ranija primjerka iskovanu između 319. i 320. te sa šest komada novca koji slave njegovu *vota quinquennialis* ili *vota decennialis*. Među njegovim monetama je i jedina od 27 kovanica koja nije votivnog karaktera. To je moneta PROVIDENTIAE CAESS iskovanu u Sisciji (•ESIS•)⁸ i ujedno predstavlja najmlađi novac iz ovoga skupnog nalaza. Iskovanu je do kolovoza ili rujna 326. godine, odnosno do trenutka kad je Krisp uhićen u Puli te po Konstantinovu nalogu osuđen na smrt.⁹ Ova moneta može se uzeti kao *terminus ante quem* radovinskoga skupnog nalaza. Ukupni fundus novca za Krispa zabilježen u ovoj ostavi porijeklom je iz Siscije (6), Ticina (1) i Arelate (1).

Krispovu suvladaru i bratu Konstantinu II. s kojim ga je od 317. Konstantin Veliki uzvisio na rang cezara pripadaju tri monete; to su centenionali s reversom VOT/V i još jedna kovanica, nažalost slabo

I and the ones Constantine emitted for his son Crispus account for most of them. There are 14 coins of Constantine I, which is not unusual given the large circulation of his emissions in all imperial mints. The oldest Constantine's coin is the centenionalis minted in Ticino around 318 – 319 AD. On the reverse it depicts two Victories holding a shield inscribed with VOT/XX. Other coins of the same ruler found in the hoard include other early emissions such as VIRTUS EXERCIT and BEATA TRANQVILITAS. These types are also characterized by the inscription VOT/XX found within an altar or a standard. Ten centenionalis with VOT/XX on the reverse and with the inscription DN CONSTANTINI MAX AVG were also minted in Constantine's name. Series of these coins were put into circulation between 320 and 325 AD. For 10 Constantine's coins we can establish the mints they came from: Ticinum (4), Siscia (2), Thessalonica (1), Trier (1), Arelate (1) and Aquileia, Rome or Siscia (1).

After the Constantine I coins, the most numerous ones are Constantine's coins minted for Crispus, 8 of which are found in this hoard. Just like the ones of Constantine I, his coins include two earlier specimens minted between 319 and 320 AD and 6 coins celebrating his *vota quinquennialis* or *vota decennialis*. One of his coins is also the single one of the total of 27 coins from the hoard which is not of votive character. It is the PROVIDENTIAE CAESS coin, minted on Sicily (•ESIS•)⁸. It is the newest coin the hoard. It was minted not later than in August or September 326 AD, when Crispus was arrested in Pula and sentenced to death by Constantine's order.⁹ This coin can be considered as the *terminus ante quem* of the Radovin hoard. Of all the coins in this hoard that were minted for Crispus, 6 are from Siscia, 1 from Ticino and 1 from Arelate.

Three types of currency belong to Crispus' co-ruler and brother Constantine II (who, same as his brother, was elevated to the rank of Caesar by their father Constantine the Great in 317 AD). These are: centenionalis with the VOT/V reverse; another coin, unfortunately with a hardly legible reverse (VOT/V

8 Čini se da novac tipa PROVIDENTIAE CAESS u ime Krispa u kovnici u Sisciji upravo s markom pete oficine (koja je i inače bila rezervirana za cezare) •ESIS• predstavlja posljednju njegovu emisiju za navedenu kovnicu, kako se to može pratiti na ostavi iz Nagytétény, pa se stoga takav novac može datirati nekoliko mjeseci prije Krispova uhićenja i smaknuća, odnosno do rujna 326. godine, kad je Krispov portret izbačen iz predložaka za kovanje novca Konstantina i carske obitelji u većini kovnica. Usp. A. ALFÖLDI, 1921, 163; RIC VII, 1966, 77, 420.

9 RIC VII, 1966, 77.

8 It seems that the coins of the PROVIDENTIAE CAESS type, minted in Siscia in the name of Crispus, with the mark of the fifth officina (which were always reserved for Caesars) •ESIS•, are from his last emission for the said mint, as can be seen in the Nagytétény hoard. We can therefore date these coins to the period of a few months preceding Crispus' arrest and execution, or until September 326 AD, when Crispus' portrait was thrown out from the dies for minting the Constantine and imperial family's coins in most of the mints. Cf. A. ALFÖLDI, 1921, 163; RIC VII, 1966, 77; 420.

9 RIC VII, 1966, 77.

čitkog reversa (VOT/V ili X), te ranija emisija centenionala VICTORIAE LAETAE PRINC PERP koja je iskovana u trećoj radionici siscijske kovnice oko 319. godine. Sa sigurnošću za Konstantina II. mogu se evidentirati još dvije kovanice izrađene u Sisciji i Ticinu. Osim Konstantinove obitelji zastupljen je i novac Konstantinova suvladara Licinija I. i njegova sina Licinija II. Tako Liciniju I. pripada novac tipa VOT/XX iskovan u Akvileji te još jedan identičan primjerak nečitke provenijencije. Liciniju II. atribuiran je novac s reversnom legendom ROMAE AETERNAE s *Romom* koja sjedi i upisuje u štit X/V. Taj novac iskovan je u Rimu.

Kad se svi ovi podaci uzmu u obzir, dolazi se do zaključka da različitim votivnim serijama (s natpisom unutar vijenca ili s prikazom unutar kojeg se nalazi *vota*) od 27 komada novca pripada njih 26. Njih 19 na reversu u vijencu imaju legendu VOT, i to VOT/XX (11 komada), VOT/X (2 komada), VOT/V (4 komada) i VOT s nečitkom godišnjicom (2 komada). Od kovnica ovih primjeraka najzastupljenija je Siscija (8 komada), što je i vrlo logično s obzirom na blizinu, važnost i nakladu te kovnice u Konstantinovu periodu. Ona je zastupljena s novcem izrađenim u najmanje četiri različite oficine, sa sedam različitih kovničkih varijanti u odsječku. Nakon Siscije po brojnosti nalaza slijedi novac porijeklom iz Ticina sa šest komada novca kovanog u četiri radionice te Arelate s dvije kovanice iz dvije radionice. Po jedna moneta atribuirana je kovnicama u Akvileji, Tesalonici, Rimu i Trieru, dok se za jednu može pretpostaviti da je iskovana u Sisciji, Akvileji ili Tesalonici. Ostalih je 7 komada novca zbog lošijeg stanja sačuvanosti nemoguće atribuirati ijednoj kovnici.

Zastupljenost pojedinih kovnica u skupnom nalazu iz Radovina podudarna je donekle s uzorkom važećim za sjevernu Dalmaciju tog perioda s jasno uočljivom razlikom koja se manifestira gotovo potpunim izostankom novca istočnih kovnica. Od zapadnih kovnica u skupnom nalazu iz Radovina najzastupljenija je Siscija s 42 %, slijedi Ticinum s 31,5 %, potom Arelate s 10,5 %. Kod uzorka sjeverne Dalmacije omjer je Siscija 56 %, Ticinum 14 % te Rim 10 %. U uzorku važećem za prostor sjeverne Dalmacije za ovo razdoblje zastupljenost istočnih kovnica iznosi 31,5 %, dok je u skupnom nalazu iz Radovina ona 0,5 %.¹⁰ Po svemu sudeći, ovaj skupni nalaz ne predstavlja strukturu novca koja je bila uobičajena za prostor sjeverne Dalmacije na kraju prvog desetljeća 4. stoljeća.

or X); and an earlier emission of VICTORIAE LAETAE PRINC PERP centenionalis, minted in the third workshop of Siscia's mint around 319 AD. Two other coins, minted in Siscia and Ticino, respectively, can be positively attributed to Constantine II. Besides the coins of Constantine's family, coins of his co-ruler Licinius I and his son Licinius II are also found in this hoard. Thus, a coin of the VOT/XX type, minted in Aquileia, and another, identical one of illegible provenance, belong to Licinius I. The coin with ROMAE AETERNAE inscribed on the reverse, with the seated *Roma* inscribing X/V in her shield, can be attributed to Licinius II. It was minted in Rome.

When all the above is taken into account, we can conclude that 26 out of 27 coins belong to various votive series (inscribed within a wreath or with a depiction containing a *vota*). Of these, 19 have VOT inscribed on reverse: VOT/XX (11 specimens), VOT/X (2 specimens), VOT/V (4 specimens) and VOT with an illegible anniversary (2 specimens). Most of the coins were minted in Siscia (8 specimens) – which is very logical due to the vicinity, importance and circulation of that mint in the Constantine's period. The coins coming from there were made in at least 4 various officinae, with 7 mint subtypes in a segment. The second most numerous after Siscia coins are Ticino coins (6 of them, minted in 4 workshops) and Arelate coins (two of them, minted in 2 workshops). One coin can be attributed to the mints in Aquileia, Thessalonica, Rome and Trier, respectively. For one coin we can assume it was minted in Siscia, Aquileia or Thessalonica. As for the remaining 7 coins, their poor condition prevents us from attributing them to any particular mint.

The share of individual mints in the Radovin hoard is comparable with the pattern applicable to northern Dalmatia of that period, with one clear difference: almost total absence of coins from the mints in the East. Of the coins from the Western mints, the most numerous are the ones from Siscia (42%); they are followed by Ticinum (31.5%) and Arelate (10.5%). In the pattern applicable to northern Dalmatia, the shares are as follows: Siscia 56%, Ticinum 14% and Rome 10%. The share of the coins from Eastern mints in the northern Dalmatian pattern for the period is 31.5% and in the Radovin hoard pattern it is 0.5%.¹⁰ To all appearances, the structure of coins in this hoard does not reflect the one typical for northern Dalmatia at the end of the first decade of the 4th century.

10 Usporedi: T. ŠEPAROVIĆ, 2012, 136, 138; J. VUČIĆ, 2013, 232.

10 Cf: T. ŠEPAROVIĆ, 2012, 136, 138; J. VUČIĆ, 2013, 232.

Ovaj skupni nalaz sadrži i dva primjerka novca koje je zbog svojih stilskih karakteristika potrebno izdvojiti. Oba su iskovana u Ticinu (kat. br. 20 i 22) i predstavljaju nehotečne ili namjerne intervencije na površinu kovne pločice u trenutku i nakon kovanja. Pod kat. br. 22 nalazi se iregularan Konstantinov novac s vijencem na reversu (VOT/XX),¹¹ a na kojemu je greškom uokolo vijenca umjesto legende DN CONSTANTINI MAX AVG utisnuto D MAX AVG [...] MAX AVG. Kao što to često biva, takav natpis može se dogoditi dvostrukim udarcem, kad se nakon prvog otkova kalup ili novac slučajno zaokrenu pod određenim stupnjem, a udarac se automatski odbije i ponovi.

Pod kat. br. 22, tab. 3, Sl. 1. nalazi se novac s obljetnicom Konstantinove *vicennaliae* na kojem je uočena naknadna intervencija. Ona se nalazi na krajnjem dijelu careva portreta, odnosno iznad lovorovog vijenca. Riječ je o utisnutom znaku „X“. Usporedbe za ovakvu pojavu za sada nismo pronašli u dostupnoj stručnoj literaturi.¹²

Skupni nalaz novca iz podmorja kraj Oliba sadrži devet komada novca datiranih od 276. do 296. godine. Po sastavu on se dijeli na dva antoninijana koji pripadaju Tacitu i Karinu te nune kovane u vrijeme prve tetrahije, odnosno za dva augusta (Diolecijan i Maksimijan Herkulije) i jednog cezara (Konstancije I.). Novac je isključivo zapadne provenijencije. Nalaz u amfori kraj Oliba predstavlja standardni presjek optjecaja novca na trokutu između Akvileje, Siscije i Zadra. Kako je riječ o relativno malom broju novca od kojih se najstariji datira u 276. godinu, a većinu sačinjavaju relativno malo korištene kovanice iz perioda nakon monetarne reforme 294. godine,¹³ može se pretpostaviti kako je amfora dospjela u more negdje iza 296. ili malo kasnije, svakako ne iza 305. godine.¹⁴

Skupni nalaz novca iz Radovina sadrži primjerke 27 komada novca kovanih u periodu između 318. i 326. godine većinom u Sisciji i Ticinu za vladare Konstantina I. i Licinija I. te za njihove cesare Krispa, Konstantina II. i Licinija II. Uvjerljivo prevladava novac zapadne provenijencije. Prema svome porijeklu, ova ostava ne predstavlja strukturu novca koja je bila uobičajena za prostor Sjeverne Dalmacije u periodu od 317. do 330. godine.

This hoard also contains two specimens which should be singled out here because of the characteristics of their style. They were both minted in Ticino (Cat. No. 20 and 22) and they exhibit unintentional or intentional interventions on the surface of the coin planchet during and after minting. Catalogued under No. 22 is an irregular Constantine coin with a wreath on the reverse (VOT/XX),¹¹ containing a mistake: the inscription D MAX AVG [...] MAX AVG is imprinted around the wreath instead of DN CONSTANTINI MAX AVG. It was a common mistake – the result of a double strike: when the die or the coin accidentally move at a certain angle after the first strike and the die automatically rebounds and strikes again.

A coin celebrating the anniversary of Constantine's *vicennalia* with a subsequent intervention can be found under Cat. No. 22, Tab. 3, Fig. 1. The intervention can be seen on the edge of the Emperor's portrait, above the laurel wreath. An X is imprinted there. We have not found any similar examples in the available literature yet.¹²

The hoard found on the seabed near Olib contains 9 coins dated back to the period between 276 and 296 AD. It includes two antoniniani belonging to Tacitus and Carinus and the nummi minted during the first Tetrarchy – namely, during two Augusts (Dioletian and Maximian Herculus) and one Casar (Constantius I.). They all came from Western mints. The coins found in the amphora near Olib reflect the standard circulation pattern for the coins used in the triangle between Aquileia, Siscia and Zadar. Given the facts that the coins from the amphora are relatively few, that the oldest one among them are dated to 276 AD and that most of them are relatively little used coins from the period after the monetary reform of 294 AD,¹³ we can assume that the amphora ended up on the seabed immediately after 296 AD or a bit later, but definitely not after 305 AD.¹⁴

The Radovin hoard contains 27 coins minted between 318 and 326 AD, mostly in Siscia and Ticino during the reigns of Constantine I and Licinius I, and for their Caesars Crispus, Constantine II and Licinius II. A large majority of the coins came from Western mints. This hoard does not reflect the structure of coins typical for northern Dalmatia in the period between 317 and 330 AD. It is certainly interesting to

11 Za više o iregularnom i o hibridnom novcu kovnice u Ticinu u Konstantinovu periodu vidjeti bilješke u RIC VII, 1966, 379-381.

12 Ova pojava će, kad se detaljnije znanstveno prouči, biti predmetom buduće stručne obrade kolege D. Filipčića.

13 C. H. V. SUTHERLAND, 1955, 117-118; RIC VI, 1967, 1-2.

14 Usp. M. ŠIŠA-VIVEK *et al.*, 2005, 240.

11 For more on the irregular and hybrid coins from the Ticino mint in the Constantine period, see notes in RIC VII, 1966, 379-381.

12 When analyzed in detail, this phenomenon will be the subject of a future expertise by our colleague D. Filipčić.

13 RIC VI, 1967, 1-2; C. H. V. SUTHERLAND, 1955, 117-118.

14 Cf. M. ŠIŠA-VIVEK *et al.*, 2005, 240.

Svakako je zanimljivo spomenuti to da ona sadrži i dva komada Konstantinova novca s neuobičajenim intervencijama na aversu ili reversu. Najstariji novci iskovani su iza 318., a najmlađi je emitiran 326. godine. Zadnji novac u ostavi datiran je u kraći vremenski period do Krispova protjerivanja iz javnog sjećanja oko kolovoza/rujna 326., a trenutak deponiranja ovoga skupnog nalaza trebalo bi tražiti nešto nakon tog datuma, svakako ne previše jer novac nije bio dugo u optjecaju, odnosno nije previše istrošen, a i nedostaje Konstantinov novac kovan za Konstancija II. koji je uzdignut na rang cezara u studenom 324. godine. Kao što to sugeriraju neke druge novčane ostave sa sličnim sastavom,¹⁵ sasvim je sigurno da je novac iz Radovina deponiran u zemlju prije 330., odnosno prije pojave novog i vrlo učestalog centenionala, s reversnom legendom *gloria exercitus*.

U ovome radu prikazana su dva skupna nalaza novca iz okolice Zadra. Tematika su skupni nalaz novca iz podmorja kraj Oliba te skupni nalaz novca iz Radovina. Oba nalaza datiraju se u početak kasne antike, odnosno u prvu četvrtinu 4. stoljeća. Objava ovih nalaza u mnogočemu će nadopuniti poznavanje kasnoantičke numizmatičke građe na prostoru sjeverne Dalmacije.

KATALOG

I. SKUPNI NALAZ NOVCA IZ PODMORJA KRAJ OLIBA

Pod inventarnim brojevima upisane su:

1. Obv./ Av.: IMP C M CLA TACITVS AVG, bista s zrakastom krunom u desno; Rev.: ANNONA AVGVSTI// T, Annona stoji lijevo, drži klas žita nad modijem i kornukopiju; AE; Dim.: 23 – 21 mm; Wt./ težina: 2,31 g; položaj kalupa: 8h; A198. Tacitus (Tacit)/ Ticinum / RIC V-I, 125/ antoniniani/ 275. – 276.

2. Obv./ Av.: IMP CARINVS P F AVG, bista s zrakastom krunom u desno; Rev.: PIETA-SAVG// KAΔ, Merkur stoji lijevo, drži novčanik i kaducej; AE; Dim.: 22,5 – 20,5 mm; Wt./ težina: 2,09 g; položaj kalupa: 6h; A197. Carinus (Karin)/ Roma / RIC V-II, 264/ antoniniani/ 283. – 285.

mention that it includes two Constantine coins with unusual interventions on the obverse and reverse, respectively. While the oldest coins were minted after 318 AD, the newest one was emitted in 326 AD. The last coin from the hoard was dated to the short period preceding Crispus' *damnatio memoriae* around August/September 326 AD, and the hoard itself was probably deposited sometime after this date – certainly not too long afterwards, because the coins had not been in circulation for a very long time (they are not worn out) and because they do not include the ones minted by Constantine for Constantius II (who was elevated to the rank of Caeasar in November 324 AD). As some other hoards of similar coins suggest,¹⁵ the Radovin coins were positively deposited into the ground before 330 AD – in other words, before the appearance of the new and very frequent centenionalis with the *gloria exercitus* inscription on its reverse.

This paper presents two hoards of coins from the Zadar surroundings: one from the seabed near the island of Olib and one from Radovin. Both hoards are dated to the beginning of Late Antiquity – specifically, to the first quarter of the 4th century. The publishing of these hoards will improve our knowledge of numismatic material in northern Dalmatia in many aspects.

CATALOGUE

I. THE HOARD OF COINS FROM THE SEABED NEAR OLIB

Coins and their inventory numbers:

1. Obv.: IMP C M CLA TACITVS AVG, bust with radiate crown right; Rev.: ANNONA AVGVSTI// T, Annona standing left, holding wheat stalk over modius and cornucopia; AE; Dim.: 23 – 21mm; Weight: 2.31g; die-axis: 8 o'clock; A198. Tacitus / Ticinum / RIC V-I, 125/ antoniniani/ 275-276.

2. Obv.: IMP CARINVS P F AVG, bust with radiate crown right; Rev.: PIETA-SAVG// KAΔ, Mercury standing left, holding wallet and caduceus; AE; Dim.: 22.5 – 20.5mm; Weight: 2.09g; die-axis: 6 o'clock; A197. Carinus / Roma / RIC V-II, 264/ antoniniani/ 283-285.

¹⁵ Posebno vidjeti za navedenu ostavu iz iz Nagytétény (bilj. 8); vidjeti i M. NAD, 2012, 408, ostave 62-63; 411, ostava 79.

¹⁵ See in particular the Nagytétény hoard (Footnote 8); see also M. NAD, 2012, 408, hoards 62-63; 411, hoard 79.

3. Obv./ Av.: IMP C MA MAXIMIANVS AVG, glava ovjenčana u desno; Rev.: GENIO POP-VLI ROMANI (u polju S-B), Genij stoji lijevo, modij na glavi, gol s prebačenim klamisom preko lijevog ramena, u desnoj ruci drži pateru, a u lijevoj kornukopiju; AE; Dim.: 27 – 25,5 mm; Wt./ težina: 6,75 g; položaj kalupa: 5 h; A194.

Maximianus (Maksimijan)/ Siscia / RIC VI, 78b/ folles/ 294.

4. Obv./ Av.: FL VAL CONSTANTIVSNOB C, glava ovjenčana u desno; Rev.: GENIO POP-VLI ROMANI (u polju S-Γ), Genij stoji lijevo, modij na glavi, gol s prebačenim klamisom preko lijevog ramena, u desnoj ruci drži pateru, a u lijevoj kornukopiju; AE; Dim.: 26 – 24,5 mm; Wt./ težina: 4,07 g; položaj kalupa: 7 h; A192.

Constantius I. (Konstancije I.)/ Siscia / RIC VI, 81a/ folles/ 294.

5. Obv./ Av.: IMP C DIOCLETIANVS P F AVG, glava ovjenčana u desno; Rev.: GENIO POP-VL-I ROMANI (u polju desno B)**SIS, Genij stoji lijevo, modij na glavi, gol s prebačenim klamisom preko lijevog ramena, u desnoj ruci drži pateru, a u lijevoj kornukopiju; AE; Dim.: 26,5 – 25,5 mm; Wt./ težina: 8,27 g; položaj kalupa: 12 h; A191.

Diocletianus (Dioklecijan)/ Siscia / RIC VI, 95a/ folles/ 296.

6. Obv./ Av.: IMP C DIOCLETIANVS P F AVG, glava ovjenčana u desno; Rev.: GENIO POP-V-LI ROMANI (u polju desno Γ)**SIS, Genij stoji lijevo, modij na glavi, gol s prebačenim klamisom preko lijevog ramena, u desnoj ruci drži pateru, a u lijevoj kornukopiju; AE; Dim.: 26,5 – 25 mm; Wt./ težina: 4,16 g; položaj kalupa: 12 h; A195.

Diocletianus (Dioklecijan)/ Siscia / RIC 6, 85a ili 95a/ folles/ 296.

7. Obv./ Av.: IMP DIOCLETIANVS P F AVG, glava ovjenčana u desno; Rev.: GENIO POPV-LI-ROMANI//AQP, Genij stoji lijevo, modij na glavi, gol s prebačenim klamisom preko lijevog ramena, u desnoj ruci drži pateru, a u lijevoj kornukopiju; AE; Dim.: 26,5 – 25 mm; Wt./ težina: 8,93 g; položaj kalupa: 5 h; A190.

Diocletianus (Dioklecijan)/ Aquileia / RIC VI, 23a/ folles/ 296.

3. Obv.: IMP C MA MAXIMIANVS AVG, wreathed head right; Rev.: GENIO POP-VLI ROMANI (in field S-B), Genius standing left, modius on head, in nude with chlamys over left shoulder, holding patera in right hand and cornucopia in left hand; AE; Dim.: 27 – 25.5mm; Weight: 6.75g; die-axis: 5 o'clock; A194.

Maximianus (Maximian) / Siscia / RIC VI, 78b/ folles/ 294.

4. Obv.: FL VAL CONSTANTIVSNOB C, wreathed head right; Rev.: GENIO POP-VLI ROMANI (in field S-Γ), Genius standing left, modius on head, in nude with chlamys over left shoulder, holding patera in right hand and cornucopia in left hand; AE; Dim.: 26 – 24.5mm; Weight: 4.07g; die-axis: 7 o'clock; A192.

Constantius I / Siscia / RIC VI, 81a/ folles/ 294.

5. Obv.: IMP C DIOCLETIANVS P F AVG, wreathed head right; Rev.: GENIO POP-VL-I ROMANI (u right field B)**SIS, Genius standing left, modius on head, in nude with chlamys over left shoulder, holding patera in right hand and cornucopia in left hand; AE; Dim.: 26.5 – 25.5mm; Weight: 8.27g; die-axis: 12 o'clock; A191.

Diocletianus (Diocletian)/ Siscia / RIC VI, 95a/ folles/ 296.

6. Obv.: IMP C DIOCLETIANVS P F AVG, wreathed head right; Rev.: GENIO POP-V-LI ROMANI (in right field Γ)**SIS, Genius standing left, modius on head, in nude with chlamys over left shoulder, holding patera in right hand and cornucopia in left hand; AE; Dim.: 26.5 – 25mm; Weight: 4.16g; die-axis: 12 o'clock; A195.

Diocletianus (Diocletian)/ Siscia / RIC 6, 85a or 95a/ folles/ 296.

7. Obv.: IMP DIOCLETIANVS P F AVG, wreathed head right; Rev.: GENIO POPV-LI-ROMANI//AQP, Genius standing left, modius on head, in nude with chlamys over left shoulder, holding patera in right hand and cornucopia in left hand; AE; Dim.: 26.5 – 25mm; Weight: 8.93g; die-axis: 5 o'clock; A190.

Diocletianus (Diocletian)/ Aquileia / RIC VI, 23a/ folles/ 296.

8. Obv./ Av.: IMP MAXIMIANVS P F AVG, glava ovjenčana u desno; Rev.: GENIO POPV-LI ROMANI//AQS, Genij stoji lijevo, modij na glavi, gol s prebačenim klamisom preko lijevog ramena, u desnoj ruci drži pateru, a u lijevoj kornukopiju; AE; Dim.: 26 – 25 mm; Wt./ težina: 6,5 g; položaj kalupa: 6 h; A196. Maximianus (Maksimijan)/ Aquileia / RIC VI, 23b/ folles/ 296.

9. Obv./ Av.: CONSTANTIVS NOB CAES, glava ovjenčana u desno; Rev.: GENIO POPV-LI ROMANI//AQ[?], Genij stoji lijevo, modij na glavi, gol s prebačenim klamisom preko lijevog ramena, u desnoj ruci drži pateru u lijevoj kornukopiju; AE; Dim.: 25 – 24 mm; Wt./ težina: 6,31 g; položaj kalupa: 12 h; A193. Constantius I. (Konstancije I.)/ Aquileia / RIC VI, 24a/ folles/ 296.

II. SKUPNI NALAZ NOVCA IZ RADOVINA

10. Obv./ Av.: IMP LICINI-NIVS AVG, glava ovjenčana u desno; Rev.: ·DOMINI·N·LICINI AVG·, u vijencu VOT/XX// AQS; AE; Dim.: 18 – 16,5 mm; Wt./ težina: 2,31 g; položaj kalupa: 6 h; A1779. Licinius I. (Licinije I.)/ Aquileia (Akvileja)/ RIC VII, 67/ folles/ 320. – 321.

11. Obv./ Av.: [con]STAN-TINVS AVG, glava ovjenčana u desno; Rev.: [dnconstantini ma]X AVG, u vijencu VOT/XX// [-]SIS*; AE; Dim.: 18 – 16 mm; Wt./ težina: 2,27 g; položaj kalupa: 6 h; A1775. Constantinus I. (Konstantin I.)/ Siscia / RIC VII, 159/ folles/ 320. – 321.

12. Obv./ Av.: CONSTAN-TINVS AVG, glava ovjenčana u desno; Rev.: DN CONSTANTINI MAX AVG, u vijencu VOT/XX// ΔSIS, nazubljeni sunčev luk; AE; Dim.: 18 – 17 mm; Wt./ težina: 2,78 g; položaj kalupa: 6 h; A1773. Constantinus I. (Konstantin I.)/ Siscia / RIC VII, 180/ folles/ 321. – 324.

13. Obv./ Av.: [iv]L CRIS-PVS [nob c], glava ovjenčana u desno; Rev.: [caesa]RVM NOSTRORVM, u vijencu VOT/V// BSIS*; AE; Dim.: 18 – 17 mm; Wt./ težina: 2,02 g; položaj kalupa: 12 h; A1783. Crispus (Krisp)/ Siscia / RIC VII, 161/ folles/ 320. – 321.

8. Obv.: IMP MAXIMIANVS P F AVG, wreathed head right; Rev.: GENIO POPV-LI ROMANI//AQS, Genius standing left, modius on head, in nude with chlamys over left shoulder, holding patera in right hand and cornucopia in left hand; AE; Dim.: 26 – 25mm; Weight: 6.5g; die-axis: 6 o'clock; A196. Maximianus (Maximian)/ Aquileia / RIC VI, 23b/ folles/ 296.

9. Obv.: CONSTANTIVS NOB CAES, wreathed head right; Rev.: GENIO POPV-LI ROMANI//AQ[?], Genius standing left, modius on head, in nude with chlamys over left shoulder, holding patera in right hand and cornucopia in left hand; AE; Dim.: 25 – 24mm; Weight: 6.31g; die-axis: 12 o'clock; A193. Constantius I / Aquileia / RIC VI, 24a/ folles/ 296.

II. THE HOARD OF COINS FROM RADOVIN

10. Obv.: IMP LICINI-NIVS AVG, wreathed head right; Rev.: ·DOMINI·N·LICINI AVG·, in wreath VOT/XX// AQS; AE; Dim.: 18 – 16.5mm; Weight: 2.31g; die-axis: 6 o'clock; A1779. Licinius I / Aquileia / RIC VII, 67/ folles/ 320-321.

11. Obv.: [con]STAN-TINVS AVG, wreathed head right; Rev.: [dnconstantini ma]X AVG, in wreath VOT/XX// [-]SIS*; AE; Dim.: 18 – 16mm; Weight: 2.27g; die-axis: 6 o'clock; A1775. Constantinus I (Constantine I) / Siscia / RIC VII, 159/ folles/ 320-321.

12. Obv.: CONSTAN-TINVS AVG, wreathed head right; Rev.: DN CONSTANTINI MAX AVG, in wreath VOT/XX// ΔSIS, jagged sun; AE; Dim.: 18 – 17mm; Weight: 2.78g; die-axis: 6 o'clock; A1773. Constantinus I (Constantine I) / Siscia / RIC VII, 180/ folles/ 321-324.

13. Obv.: [iv]L CRIS-PVS [nob c], wreathed head right; Rev.: [caesa]RVM NOSTRORVM, in wreath VOT/V// BSIS*; AE; Dim.: 18 – 17mm; Weight: 2.02g; die-axis: 12 o'clock; A1783. Crispus / Siscia / RIC VII, 161/ folles/ 320-321.

14. Obv./ Av.: IVL CRIS-PVS NOB C, glava ovjenčana u desno; Rev.: CAESARVM NOSTRORVM, u vijencu VOT/[X]// [-]SIS, nazubljeni sunčev luk; AE; Dim.: 19,5 – 19 mm; Wt./ težina: 2,96 g; položaj kalupa: 12 h; A1786.

Crispus (Krisp)/ Siscia / RIC VII, 181/ folles/ 321. – 324.

15. Obv./ Av.: IVL CRIS-PVS NOB C, glava ovjenčana u desno; Rev.: CAESARVM NOSTRORVM, u vijencu VOT/X// [-]SIS, nazubljeni sunčev luk; AE; Dim.: 19 – 17 mm; Wt./ težina: 2,44 g; položaj kalupa: 11 h; A1780.

Crispus (Krisp)/ Siscia / RIC VII, 181/ folles/ 321. – 324.

16. Obv./ Av.: IVL CRIS-PVS NOB C, glava ovjenčana u desno; Rev.: PROVIDEN-TIAE CAESS, logorska vrata s dvije kule, zvijezda iznad // •ESIS•; AE; Dim.: 19,5 – 18,5 mm; Wt./ težina: 2,78 g; položaj kalupa: 6 h; A1785.

Crispus (Krisp)/ Siscia / RIC VII, 201/ folles/ 326.

17. Obv./ Av.: [ivlcrisp]VS NOB CAES, bista ovjenčana u desno; Rev.: VICTORIAE LAETAE PRINC PERP, dvije Viktorije stoje sučelice, drže štit s natpisom VOT/ PR// ΓSIS•; AE; Dim.: 21 – 17,5 mm; Wt./ težina: 2,45 g; položaj kalupa: 6 h; A1791.

Crispus (Krisp)/ Siscia / RIC VII, 65/ folles/ 319.

18. Obv./ Av.: IMP CONSTAN-TINVS MAX AVG, bista s kacigom i vijencem u desno; Rev.: VICTORIAE LAETAE PRINC PERP, dvije Viktorije stoje sučelice, drže nad oltarom štit s natpisom VOT/ PR (u oltaru C)// TT; AE; Dim.: 19 – 18 mm; Wt./ težina: 2,82 g; položaj kalupa: 12h; A1788.

Constantinus I. (Konstantin 1.)/ Ticinum / RIC VII, 90/ folles/ 319.

19. Obv./ Av.: C-RISPVS NOB CAES, bista ovjenčana s kopljem i štitom u lijevo; Rev.: VIRTVS - EXERCIT, zastava s natpisom VOT/XX, sa strana dva zarobljenika// S polumjesec T; AE; Dim.: 19 – 18 mm; Wt./ težina: 3,39 g; položaj kalupa: 12 h; A1794.

Crispus (Krisp)/ Ticinum / RIC VII, 124/ folles/ 319. – 320.

20. Obv./ Av.: CONSTAN-[tin]S AVG, glava ovjenčana u desno. Na glavi iznad vijenca nalazi se naknadno utisnuta oznaka „X“;

Rev.: DN CONSTANTINI MAX AVG, u vijencu VOT/XX// ST; AE; Dim.: 18 – 17 mm; Wt./ težina: 2,18 g; položaj kalupa: ? A1772.

Constantinus I. (Konstantin I.)/ Ticinum / RIC 7, 140/ folles/ 320. – 321.

14. Obv.: IVL CRIS-PVS NOB C, wreathed head right; Rev.: CAESARVM NOSTRORVM, in wreath VOT/[X]// [-]SIS, jagged sun; AE; Dim.: 19.5 – 19mm; Weight: 2.96g; die-axis: 12 o'clock; A1786.

Crispus / Siscia / RIC VII, 181/ folles/ 321-324.

15. Obv.: IVL CRIS-PVS NOB C, wreathed head right; Rev.: CAESARVM NOSTRORVM, in wreath VOT/X// [-]SIS, jagged sun; AE; Dim.: 19 – 17mm; Weight: 2.44g; die-axis: 11 o'clock; A1780.

Crispus / Siscia / RIC VII, 181/ folles/ 321-324.

16. Obv.: IVL CRIS-PVS NOB C, wreathed head right; Rev.: PROVIDEN-TIAE CAESS, campfire with two towers, with star above // •ESIS•; AE; Dim.: 19.5 – 18.5mm; Weight: 2.78g; die-axis: 6 o'clock; A1785.

Crispus / Siscia / RIC VII, 201/ folles/ 326.

17. Obv.: [ivlcrisp]VS NOB CAES, wreathed head right; Rev.: VICTORIAE LAETAE PRINC PERP, two Victories standing facing each other, holding shield inscribed VOT/ PR// ΓSIS•; AE; Dim.: 21 – 17.5mm; Weight: 2.45g; die-axis: 6 o'clock; A1791.

Crispus / Siscia / RIC VII, 65/ folles/ 319.

18. Obv.: IMP CONSTAN-TINVS MAX AVG, helmeted wreathed bust right; Rev.: VICTORIAE LAETAE PRINC PERP, two Victories standing facing each other, holding shield inscribed VOT/ PR above altar (in altar C)// TT; AE; Dim.: 19 – 18mm; Weight: 2.82g; die-axis: 12 o'clock; A1788.

Constantinus I (Constantine I) / Ticinum / RIC VII, 90/ folles/ 319.

19. Obv.: C-RISPVS NOB CAES, wreathed bust with spear and shield left; Rev.: VIRTVS - EXERCIT, standard inscribed VOT/XX, captives on each side// S crescent T; AE; Dim.: 19 – 18mm; Weight: 3.39g; die-axis: 12 o'clock; fA1794.

Crispus / Ticinum / RIC VII, 124/ folles/ 319-320.

20. Obv.: CONSTAN-[tin]S AVG, wreathed head right. “X” subsequently imprinted in head above wreath;

Rev.: DN CONSTANTINI MAX AVG, in wreath VOT/XX// ST; AE; Dim.: 18 – 17mm; Weight: 2.18g; die-axis: ? A1772.

Constantinus I (Constantine I) / Ticinum / RIC 7, 140/ folles/ 320-321.

21. Obv./ Av.: CONSTAN-TINVS AVG, glava ovjenčana u desno; Rev.: DN CONSTANTINI MAX AVG, u vijencu VOT/XX// PT; AE; Dim.: 19 – 17,5 mm; Wt./ težina: 2,53 g; položaj kalupa: 7 h; A1770.

Constantinus I. (Konstantin I.)/ Ticinum / RIC VII, 140/ folles/ 320. – 321.

22. Obv./ Av.: CONSTAN-TINVS AVG, glava ovjenčana u desno; Rev.: D MAX AVG [...] MAX AVG, u vijencu VOT/XX/ polumjesec// TT; AE; Dim.: 19 – 17,5 mm; Wt./ težina: 2,47 g; položaj kalupa: 12 h; A1771.

Constantinus I. (Konstantin I.)/ Ticinum / iregularni novac, po RIC VII, 167/ folles/ 322-325.

23. Obv./ Av.: CONSTANTINVS IVN NOB CAES, glava sa zrakastom krunom u desno; Rev.: DOMINORVM NOSTRORVM CAESS, u vijencu VOT/*/V// ST; AE; Dim.: 18 – 17 mm; Wt./ težina: 2,52 g; položaj kalupa: 12h; A1782.

Constantinus II. (Konstantin II.)/ Ticinum / RIC VII, 139/ folles/ 320.

24. Obv./ Av.: LICINIVS [ivnnob c], poprsje ovjenčano u desno; Rev.: ROMAE A-ETE[rnae], Roma sjedi desno, štit u krilu s natpisom X/V, u polju P-R // RP; AE; Dim.: 18 – 17,5 mm; Wt./ težina: 1,95 g; položaj kalupa: 7 h; A1787.

Licinius II. (Licinije II.)/ Roma (Rim)/ RIC VII, 154/ folles/ 318. – 319.

25. Obv./ Av.: CRISPVVS - [nobcaes], glava ovjenčana u desno; Rev.: CAESARVM NOS[trorvm], u vijencu VOT/V// AR; AE; Dim.: 17,5 – 15 mm; Wt./ težina: 1,66 g; položaj kalupa: 5 h; A1784.

Crispus (Krisp)/ Arelate / RIC VII, 225/ folles/ 321.

26. Obv./ Av.: CONSTAN-TINVS AVG, glava ovjenčana u desno; Rev.: [...]CONSTANTINI MAX AVG, u vijencu VOT/XX// [-]*AR; AE; Dim.: 19,5 – 17 mm; Wt./ težina: 2,1 g; položaj kalupa: 6 h; A1778.

Constantinus I. (Konstantin I.)/ Arelate / RIC VII, 252/ folles/ 322. – 323.

27. Obv./ Av.: [con]NSTAN-[tinvsavg], poprsje ovjenčano u desno; Rev.: BE[atastran-qvillita]S, žrvenik s natpisom VO/TIS/XX, na žrtveniku globus, a iznad tri zvijezde//

•STR•; AE; Dim.: 17 – 16 mm; Wt./ težina: 1,76 g; položaj kalupa: 5 h; A1790.

Constantinus I. (Konstantin I.)/ Trevorum / RIC VII, 369/ folles/ 322. – 323.

21. Obv.: CONSTAN-TINVS AVG, wreathed head right; Rev.: DN CONSTANTINI MAX AVG, in wreath VOT/XX// PT; AE; Dim.: 19 – 17.5mm; Weight: 2.53g; die-axis: 7 o'clock; A1770.

Constantinus I (Constantine I) / Ticinum / RIC VII, 140/ folles/ 320-321.

22. Obv.: CONSTAN-TINVS AVG, wreathed head right; Rev.: D MAX AVG [...] MAX AVG, in wreath VOT/XX/ crescent // TT; AE; Dim.: 19 – 17.5mm; Weight: 2.47g; die-axis: 12 o'clock; A1771.

Constantinus I. (Constantine I) / Ticinum / irregular coin, according to RIC VII, 167/ folles/ 322-325.

23. Obv.: CONSTANTINVS IVN NOB CAES, head with radiate crown right; Rev.: DOMINORVM NOSTRORVM CAESS, in wreath VOT/*/V// ST; AE; Dim.: 18 – 17mm; Weight: 2.52g; die-axis: 12 o'clock; A1782.

Constantinus II (Constantine II)/ Ticinum / RIC VII, 139/ folles/ 320.

24. Obv.: LICINIVS [ivnnob c], wreathed bust right; Rev.: ROMAE A-ETE[rnae], Roma seating right, shield on knees inscribed X/V, in field P-R // RP; AE; Dim.: 18 – 17.5mm; Weight: 1.95g; die-axis: 7 o'clock; A1787.

Licinius II / Roma (Rim)/ RIC VII, 154/ folles/ 318-319.

25. Obv.: CRISPVVS - [nobcaes], wreathed head right; Rev.: CAESARVM NOS[trorvm], in wreath VOT/V// AR; AE; Dim.: 17.5 – 15mm; Weight: 1.66g; die-axis: 5 o'clock; A1784.

Crispus / Arelate / RIC VII, 225/ folles/ 321.

26. Obv.: CONSTAN-TINVS AVG, wreathed head right; Rev.: [...]CONSTANTINI MAX AVG, in wreath VOT/XX// [-]*AR; AE; Dim.: 19.5 – 17mm; Weight: 2.1g; die-axis: 6 o'clock; A1778.

Constantinus I. (Constantine I) / Arelate / RIC VII, 252/ folles/ 322-323.

27. Obv.: [con]NSTAN-[tinvsavg], wreathed bust right; Rev.: BE[atastran-qvillita]S, altar inscribed VO/TIS/XX, globe on altar, three stars above //

•STR•; AE; Dim.: 17 – 16mm; Weight: 1.76g; die-axis: 5 o'clock; A1790.

Constantinus I. (Constantine I)/ Trevorum / RIC VII, 369/ folles/ 322-323.

28. Obv./ Av.: [...constan]-TINVS AVG, poprsje s kacigom u desno; Rev.: VIRTVS - E[xercit], zastava s natpisom VOT/ XX, sa strana dva zarobljenika (S-F)// [...]; AE; Dim.: 17 – 15 mm; Wt./ težina: 1,66 g; položaj kalupa: 8 h; A1789.

Constantinus I. (Konstantin I.)/ Aquileia, Siscia or Thessalonica / Aq RIC 7, 48 ili 57; Sis RIC 7, 109; Thes RIC VII, 75/ folles/ 320. – 321.

29. Obv./ Av.: CONST[an]-TINVS AVG, glava ovjenčana u desno; Rev.: [...]NSTANTINI MAX AVG, u vijencu VOT/XX// [TS-]VI; AE; Dim.: 19 – 16 mm; Wt./ težina: 2,02 g; položaj kalupa: 6 h; A1777.

Constantinus I. (Konstantin I.)/ Thessalonica / RIC VII, 101 ili 123/ folles/ 320, 324.

30. Obv./ Av.: IMP LICINI-NIVS AVG, glava ovjenčana u desno; Rev.: [...], u vijencu VOT/XX// [...]; AE; Dim.: 17 – 16,5 mm; Wt./ težina: 1,67 g; položaj kalupa: 2 h; A1795.

Licinius I. (Licinije I.)/ Arles, Rome, Ticinum, Aquileia, Siscia or Thessalonica / RIC VII, ?/ folles/ 320. – 321.

31. Obv./ Av.: IVL CRIS-PVS NOB C, glava ovjenčana u desno; Rev.: CAESARVM NOSTRORVM, u vijencu VOT/V// [...]; AE; Dim.: 19,5 – 17,5 mm; Wt./ težina: 2,48 g; položaj kalupa: 12 h; A1781.

Crispus (Krisp)/ Siscia / RIC VII, 147 ili 153 ili 161/ folles/ 320. – 321.

32. Obv./ Av.: [co]NSTAN-TINVS A[vg], glava ovjenčana u desno; Rev.: DN CONSTANTINI MAX AVG, u vijencu VOT/XX// [...]; AE; Dim.: 19 – 16 mm; Wt./ težina: 2,17 g; položaj kalupa: 12 h; A1774.

Constantinus I. (Konstantin I.)/ kovnica: nepoznata/ RIC VII, ?/ folles/ 320. – 324.

33. Obv./ Av.: CONSTAN-TINVS AVG, glava ovjenčana u desno; Rev.: DN CON[stan]TINI MAX [avg], u vijencu VOT/XX// [...]; AE; Dim.: 17 – 15,5 mm; Wt./ težina: 1,53 g; položaj kalupa: 12 h; A1776.

Constantinus I. (Konstantin I.)/ Trier, Arles, Rome, Ticinum, Aquileia, Siscia, Thessalonica or Heraclea / RIC VII, ?/ folles/ 320. – 324.

34. Obv./ Av.: IMP CONSTA-NT[...], poprsje s kacigom i vijencem u desno; Rev.: [...]TAE PRINC PERP, dvije Viktorije stoje sučelice, drže nad oltarom štit s natpisom VOT/ PR// [...]; AE; Dim.: 15 – 14,5 mm; Wt./ težina: 1,29 g; položaj kalupa: 11 h; A1792.

Constantinus I. (Konstantin I.)/ RIC VII, ?/folles/ 318. – 320.

28. Obv.: [...constan]-TINVS AVG, helmeted bust right; Rev.: VIRTVS - E[xercit], standard inscribed VOT/ XX, captive on each side (S-F)// [...]; AE; Dim.: 17 – 15mm; Weight: 1.66g; die-axis: 8 h; A1789.

Constantinus I. (Constantine I) / Aquileia, Siscia or Thessalonica / Aq RIC 7, 48 or 57; Sis RIC 7, 109; Thes RIC VII, 75/ folles/ 320-321.

29. Obv.: CONST[an]-TINVS AVG, wreathed head right; Rev.: [...]NSTANTINI MAX AVG, in wreath VOT/XX// [TS-]VI; AE; Dim.: 19 – 16mm; Weight: 2.02g; die-axis: 6 o'clock; A1777.

Constantinus I. (Constantine I)/ Thessalonica / RIC VII, 101 or 123/ folles/ 320, 324.

30. Obv.: IMP LICINI-NIVS AVG, wreathed head right; Rev.: [...], in wreath VOT/XX// [...]; AE; Dim.: 17 – 16.5mm; Weight: 1.67g; die-axis: 2 o'clock; A1795. Licinius I / Arles, Rome, Ticinum, Aquileia, Siscia or Thessalonica / RIC VII, ?/ folles/ 320-321.

31. Obv.: IVL CRIS-PVS NOB C, wreathed head right; Rev.: CAESARVM NOSTRORVM, in wreath VOT/V// [...]; AE; Dim.: 19.5 – 17.5mm; Weight: 2.48g; die-axis: 12 o'clock; A1781.

Crispus / Siscia / RIC VII, 147 or 153 or 161/ folles/ 320-321.

32. Obv.: [co]NSTAN-TINVS A[vg], wreathed head right; Rev.: DN CONSTANTINI MAX AVG, in wreath VOT/XX// [...]; AE; Dim.: 19 – 16mm; Weight: 2.17g; die-axis: 12 o'clock; A1774.

Constantinus I (Constantine I) / mint unknown/ RIC VII, ?/ folles/ 320-324.

33. Obv.: CONSTAN-TINVS AVG, wreathed head right; Rev.: DN CON[stan]TINI MAX [avg], in wreath VOT/XX// [...]; AE; Dim.: 17 – 15.5mm; Weight: 1.53g; die-axis: 12 o'clock; A1776.

Constantinus I (Constantine I) / Trier, Arles, Rome, Ticinum, Aquileia, Siscia, Thessalonica or Heraclea / RIC VII, ?/ folles/ 320-324.

34. Obv.: IMP CONSTA-NT[...], helmeted wreathed bust right; Rev.: [...]TAE PRINC PERP, two Victorias standing facing each other, holding shield inscribed VOT/ PR// [...]; AE; Dim.: 15 – 14.5mm; Weight: 1.29g; die-axis: 11 o'clock; A1792.

Constantinus I (Constantine I) / RIC VII, ?/folles/ 318-320.

35. Obv./ Av.: [co]NSTANTINVS IVN NOB C, poprsje ovjenčano u desno; Rev.: [nečitak], slabo vidljiv vijenac// [...]; AE; Dim.: 16 – 14 mm; Wt./ težina: 1,01 g; položaj kalupa: ?; A1796.

Constantinus II. (Konstantin II.)/ RIC VII, ?/ folles/ 320. – 324.

36. Obv./ Av.: CONSTAN-[...], glava ovjenčana u desno; Rev.: [nečitak], slabo vidljiv vijenac// [...]; AE; Dim.: 15 – 13 mm; Wt./ težina: 1,07 g; položaj kalupa: 12 h; A1793.

Constantinus I. (Konstantin I.) / RIC VII, ?/ folles/ 320. – 324.

35. Obv.: [co]NSTANTINVS IVN NOB C, wreathed bust right; Rev.: [illegible], hardly visible wreath // [...]; AE; Dim.: 16 – 14mm; Weight: 1.01g; die-axis: ?; A1796.

Constantinus II (Constantine II)/ RIC VII, ?/ folles/ 320-324.

36. Obv.: CONSTAN-[...], wreathed head right; Rev.: [illegible], hardly visible wreath// [...]; AE; Dim.: 15 – 13mm; Weight: 1.07g; die-axis: 12 o'clock; A1793.

Constantinus I (Constantine I) / RIC VII, ?/ folles/ 320-324.

Translation: Duško Čavić

LITERATURA / REFERENCES

ALFÖLDI, A., 1921. – Andrea Alföldi, Il tesoro di Nagytétény, *Rivista italiana di numismatica e scienzeaffini*, 34 (4), Milano, 113-190.

GORINI, G., 1985. – Giovanni Gorini, Le monete di Aquileia nella Dalmazia e nell' Illirico, *Antichità Altoadriatiche*, 26, Udine, 525-544.

ILKIĆ, M., 2007. – Mato Ilkić, *Rimski novac s područja Novalje*, Novalja – Zadar.

MIRIK, I., 1981. – Ivan Mirnik, *Coin Hoards in Yugoslavia*, BAR International Series 95, Oxford.

NAĐ, M., 2013. – Miroslav Nađ, Coin hoards in Croatia – an update on the CHY, *Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu*, 45, Zagreb, 395-466.

SUTHERLAND, C. H. V., 1955. – Carol H. V. Sutherland, Diocletian's Reform of the Coinage: A Chronological note, *Journal of Roman Studies* 45, 116-118.

ŠEPAROVIĆ, T., 2012. – Tomislav Šeparović, *Optjecaj novca u sjevernoj Dalmaciji od 5. stoljeća prije Krista do 1102. godine*, doktorska disertacija/PhD Thesis, Zagreb.

ŠIŠA-VIVEK, M. *et al.*, 2005. – Marija Šiša-Vivek, Tino Leleković, Hrvoje Kalafatić, Ostava rimskog novca i srebrnog posuđa iz Petrijanica, *Opuscula Archaeologica*, 29, Zagreb, 231-245.

VUČIĆ, J., 2013. – Jakov Vučić, Optjecaj novca u kasnoantičkom Zadru, *Archaeologia Adriatica*, 7, Zadar, 221-269.

RIC vol. VII, BRUUN, P. M., 1966. – The Roman Imperial Coinage, vol. VII. Constantine and Licinius A.D. 313-337, London.

T. I. / Pl. I.

Foto / photo: J. Vučić

T. II. / Pl. II.

10

11

12

13

14

15

16

17

T. III. / Pl. III.

18

19

20

21

22

23

24

25

T. IV. / Pl. IV.

26

27

28

29

30

31

32

33

T. V. / PL. V.

34

35

36

Dodatak:

Sl. 1. Novac s kontramarkom prije i nakon konzervacije (kat. br. 20)

Foto / photo: D. Filipčić